

CULTUURHISTORISCHE VERKENNING

IJSKELDERBOS

EN

ROSARIUM

Gemeente Utrechtse Heuvelrug

A. Seraus

Juli 2010

INHOUDSOPGAVE

1.	Inleiding	5
2.	Zichtas vanuit Huis Doorn richting Gezichtslaan	6
2.1.	Ontstaan en beschrijving zichtas	6
2.2.	Rijksmonument Huis Doorn	8
2.3.	Visie op beheer en onderhoud park Huis Doorn	8
2.4.	Huidige herkenbaarheid van de zichtas	10
3.	‘Het Rosarium’	12
3.1	Ontstaan en beschrijving van ‘Het Rosarium’	12
3.2.	Aankoop terrein van ‘Het Rosarium’ door gemeente Doorn	16
3.3	Vestiging recreatiepark ‘Het Rosarium’	16
3.4	Toegangspoort	18
4.	Ijskelderbos	19
4.1	Algemeen	19
4.2	Ijskelder	19
4.3	Muziektent	22
4.4	Muziekkapel	22
4.5	Werkverschaffingsproject Canadese militairen	24
5.	Bronnen	25
6.	Bijlage	25
	Redengevende beschrijving Rijksmonument Historische tuin- en parkaanleg Huis Doorn	

1. Inleiding

In Doorn aan het adres Molenweg 4 is het recreatiepark 'Het Rosarium' gelegen. Al diverse jaren zijn de exploitanten van het betreffende recreatiepark in overleg met de gemeente om te komen tot een herontwikkeling. De bestaande bebouwing is dringend aan vervanging toe. Diverse plannen bleken om uiteenlopende redenen uiteindelijk niet realiseerbaar.

Belangrijke feiten die van invloed zijn op de planvorming zijn de ligging van het perceel in de Ecologische Hoofdstructuur, en de grote cultuurhistorische waarden vanwege de samenhang met Huis Doorn. Daarnaast is van belang dat de gemeente eigenaar is van het betreffende perceel, en het perceel is verhuurd aan de huidige exploitanten. Er is sprake van een sterk verouderd huurcontract dat aangepast moet worden.

Omdat de gemeente eigenaar en verhuurder van het perceel is, werd medio 2009 besloten van gemeentezijde eerst zelf een visie te gaan opstellen voor 'Het Rosarium' mede in relatie tot Huis Doorn, en het naastgelegen Ijskelderbos, alvorens een standpunt in te nemen over de nieuwbouwplannen voor het recreatiepark. Geografisch gezien betreft het de percelen tussen de Molenweg, Korte Molenweg, Dorpsstraat en het Raadhuisplein.

Eerst zullen de gemeentelijke kaders worden bepaald, waarna de nadere invulling kan worden uitgewerkt. Er moet een kwaliteitsverbetering gerealiseerd worden ten opzichte van de bestaande situatie, die niet ten koste gaat van de in dit gebied aanwezige kernkwaliteiten natuur, landschap en cultuurhistorie. Na opstelling van de visie zullen de stedenbouwkundige kaders ter vaststelling aan de gemeenteraad worden voorgelegd.

Twee cultuurhistorische aspecten spelen een belangrijke rol bij de herontwikkeling van het recreatiepark, namelijk de historische zichttas vanuit Huis Doorn richting de Gezichtslaan, en het feit dat ten noorden van het Huis door ex-keizer Wilhelm II een rosarium werd aangelegd dat in 1928 openbaar toegankelijk werd gesteld voor de Doornse burgerij. Er is ook onderzoek gedaan naar andere cultuurhistorische aspecten die een rol zouden kunnen spelen in dit gebied.

In de volgende hoofdstukken treft u een samenvatting aan van de van belang zijnde cultuurhistorische aspecten.

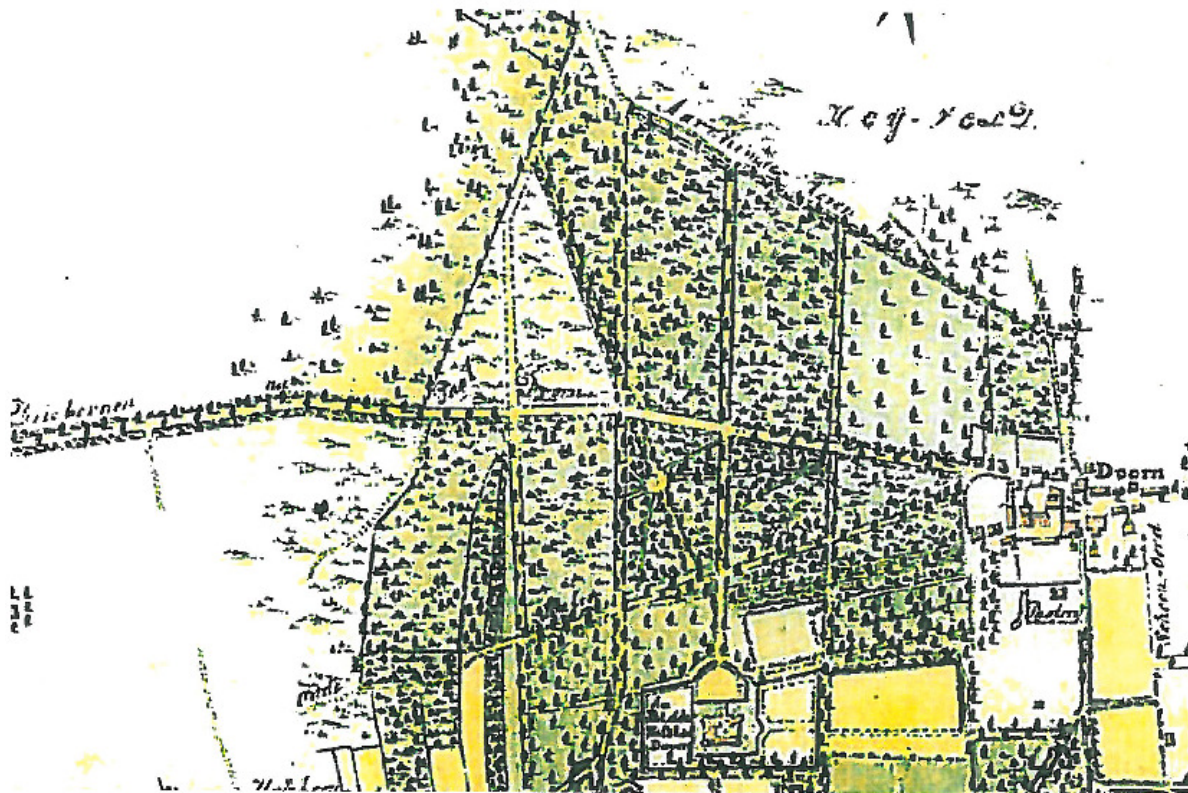
2. ZICHTAS VANUIT HUIS DOORN RICHTING GEZICHTSLAAN

2.1 Ontstaan en beschrijving zichtas

De Gezichtslaam was een der fraaiste van het dorp en werd vermoedelijk al in de zeventiende eeuw als een allée vanuit het Huis te Doorn aangelegd naar de berghelling.

Huis Doorn kreeg rond 1720 een formele tuinaanleg met centrale as over de hoofdstraat. Deze Gezichtslaam liep door tot aan de toen rechtgetrokken 'bovenweg', de huidige Kampweg. Ter weerszijden ervan, tot aan de huidige Middellaan en Ijskelderlaan, werd een parkbos aangelegd. De eerste kaart van Huis Doorn dateert uit 1792 en geeft een overzicht van de oude tuin rondom het kasteel. De formele tuinaanleg is vrij eenvoudig. De aanplant van de thans nog bestaande beukenlaan ten oosten van het huis, is vóór de tweede helft van de 18^e eeuw geschied. Ditzelfde kan verondersteld worden voor de centraal op het huis aangelegde noord-zuid zichtas, waarvan een deel de voormalige oprijlaan was.

Aan de voorzijde van het huis, destijds de noordgevel, ligt een oprijlaan annex zichtlaan tot aan de Arnhemse Bovenweg (thans Kampweg). Tussen de huidige Dorpsstraat en de Molenweg ligt aan weerszijden van deze laan een perceel bos. In het westelijke perceel is het samenkomstpunt van een asymmetrisch sterrebos gelegen.

Uitsnede uit kaart Huis Doorn 1792

Rond 1796 werd de noordelijke oprijlaan op de zichtas buiten gebruik gesteld. De noordelijke ingang van het park werd verplaatst naar het huidige Raadhuisplein. Het park werd verlandschappelijkt. Op een kaart uit 1800 zijn al veranderingen zichtbaar en de kadastrale minuutplan van circa 1830 laat een volwaardig landschappelijk park zien.

Tot in de twintigste eeuw blijven de veranderingen beperkt tot kleine ingrepen. Kort na 1903 laat het echtpaar Heemstra de oprijlaan voor het huis rechtekken en de indeling van de tuin direct voor het huis veranderen. Het gebied wordt volgens de mode van die tijd weer geometrisch ingedeeld met rechthoekige perken in een symmetrisch kader.

In de periode 1909-1914 heeft tuinarchitect H.A.C. Poortman verscheidene vernieuwingen in het park doorgevoerd. Deze tuinarchitect kreeg in juli 1919, een maand voordat ex-keizer Wilhelm II Huis Doorn aankocht, al van de voormalige keizer opdracht vernieuwingen te ontwerpen voor het park. Poortman maakte enkele ontwerpen, maar geen van die plannen werd uitgevoerd. Er vonden slechts kleine invullingen en veranderingen plaats.

In 1920 werd de oprijlaan aan de noordzijde verlegd naar de Langbroekerweg en kwam de nieuwe toegang recht op de as, in het verlengde van de oude oprijlaan te liggen. Tevens werden twee bruggen gebouwd waaronder de houten ophaalbrug die over de gracht ten noorden van het huis werd gelegd. In deze tijd werd de van oorsprong laat 18^e eeuwse noordelijke zichtas, de Gezichtslaan, afgesloten door een hek en de doorkijk via de oude noordelijke zichtlaan werd geblokkeerd door de aanplant van een dichte haag met rododendrons.

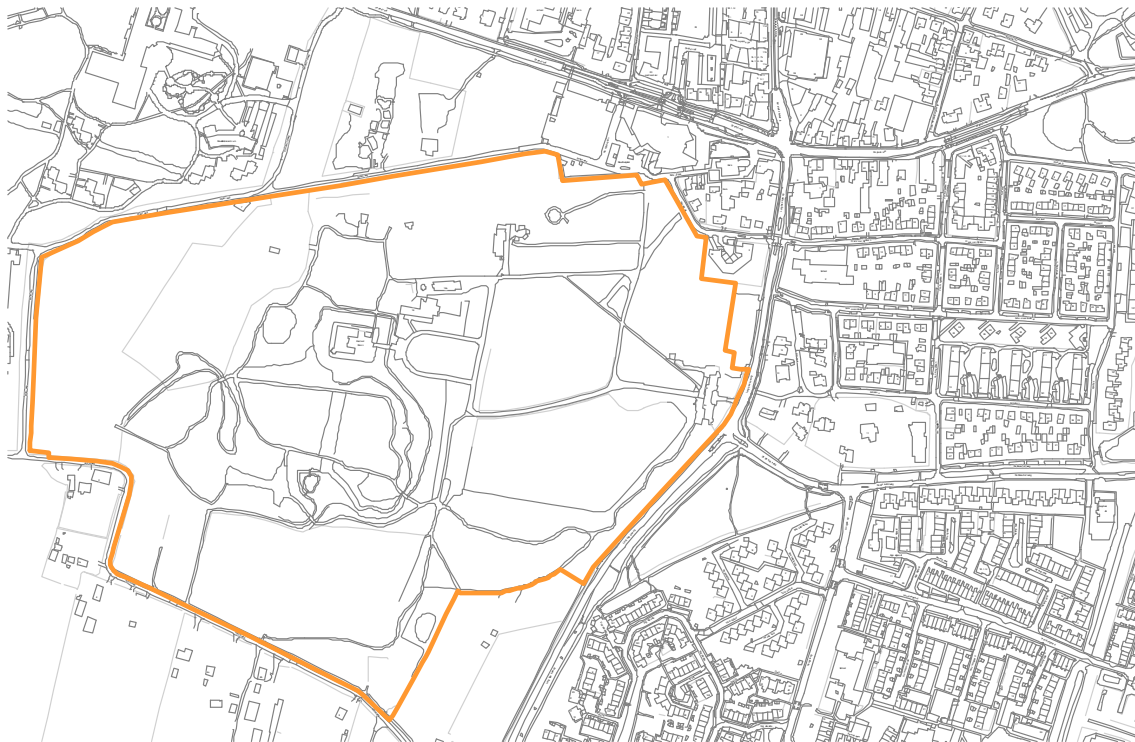
De laan heeft tot 1924, met zijn dubbele loof- en naaldbomenrijen tot het kasteel behoord, waarna het noordelijke deel door het gemeentebestuur van Doorn werd aangekocht. De gemeente rooide het grootste deel van de dubbele laan van loof- en naaldbomen, waarna geleidelijk de bebouwing langs deze laan is ontstaan. In 1932 is de rest van de fijnsparren gerooid, zodat alleen de loofbomen behouden bleven. Op de vrijgekomen plaatsen werden gazons aangelegd, terwijl het wegdek vijf jaren later werd geasfalteerd.

In 1928 werd in het noorden van de aanleg van het park bij Huis Doorn een openbaar rosarium geopend: symbool van erkentelijkheid van ex-keizer Wilhelm II aan de bevolking van Doorn en het Nederlandse volk.

Vanaf 1932 stelde de ex-keizer een pijnbomenbos samen, het thans nog bestaande 'Pinetum'. Daarin stonden in 1933 meer dan 400 soorten pijnbomen, uit alle delen van de wereld bijeen gebracht. Een deel van de bomen van het Pinetum is aangeplant naast en deels op de oorspronkelijke noordelijke zichtas.

Ten noorden van het huis, ter plaatse van het oorspronkelijke voorplein, werd een gazon aangelegd waarvan de randen naar het huis toe een sierlijk geometrisch verloop kregen. Op dit gazon werd in 1942 het mausoleum voor ex-keizer Wilhelm II gebouwd.

2.2 Rijksmonument Huis Doorn

Een groot deel van de gebouwen en de park- en tuinaanleg van de oorspronkelijke historische buitenplaats Huis Doorn zijn beschermd als rijksmonument. (zie kaartje hierboven). Aan de noordzijde loopt de begrenzing bij de Molenweg. De gronden ten noorden van de Molenweg vallen buiten de bescherming van rijkswege, vanwege de nauwelijks meer aanwezige relatie met de buitenplaats. Het Rosarium en de zichtas richting Gezichtslaan vallen hierdoor buiten het als monument beschermde deel. De redengevende beschrijving met betrekking tot de park- en tuinaanleg van Huis Doorn is opgenomen in de bijlagen.

2.3 Visie op beheer en onderhoud park Huis Doorn

In opdracht van de beheerstichting van Huis Doorn werd voor het parkbos behorende bij het kasteel een visie vastgesteld voor het beheer en onderhoud. Er zijn diverse ontwikkelingen gepland voor de komende jaren, waaronder herstel van zichtassen en herstel van een deel van de rozentuin. Dit betreft de zogenaamde 'Augusta-Victoria-Garten' genoemd naar de ex-keizerin. Dat betreft niet 'Het Rosarium', maar een andere rozentuin die is gelegen binnen het als monument beschermde parkgedeelte.

Augustus-Victoria-Garten

Bedoeling is dat het ensemble van Huis Doorn wordt versterkt, omdat de beleving van het parkbos nu verdwenen is voor de bezoekers. De zichtassen hebben altijd een belangrijke rol gehad, zeker de gezichtsassen richting Gezichtslaan en Cothen. Inmiddels is begonnen met de uitvoering van de werkzaamheden vermeld in de visie van de beheerstichting. Onderstaand een kaartje zoals deze is opgenomen in de visie voor beheer en onderhoud, en de samenvatting van de beoogde werkzaamheden.

Op het kaartje zijn de te herstellen zichtassen weergegeven. In noordelijke richting is sprake van herstel van de zichtas van het kasteel tot aan het mausoleum van ex-keizer Wilhelm II. Bij de beheerstichting van Huis Doorn bestaan geen intenties om de zichtas richting Gezichtslaan weer te gaan herstellen, omdat deze zichtas al lang geleden verdwenen is, en er in de tuinaanleg nu alleen nog sprake is van een zichtas naar het mausoleum. De beplanting - bestaande uit bomen en struiken - tussen mausoleum en Molenweg zal volgens het herstelplan niet gekapt gaan worden.

6.3 Zichtassen

De diverse zichtassen worden beschouwd als de belangrijkste dragers van de ruimtelijke structuur van het park. Als uitgangspunt voor het beheer geldt dan ook behoud en volledig herstel van de zichtassen.

1. Ten behoeve van herstel van het zicht op de hertenkamp moet beplanting op deze plek verwijderd worden.
2. Herstel van de zichtas door aangeplante beuken te verwijderen; heraanplant van groep azalea's, die hier vroeger aanwezig was. Langs de oever van de gracht staan elzen die verwijderd moeten worden.
3. Voor herstel van het zicht bomen verwijderen in de hertenkamp.
4. Alle opslag dient verwijderd te worden op deze plek.
5. Opslag en oeverbeplanting verwijderen.
6. Opslag en oeverbeplanting verwijderen.
7. Oeverbeplanting en opslag verwijderen, vooral rondom het bruggetje.
8. Verwijden zichtas door bomen en opslag te verwijderen.
9. Het zicht op de kerk wordt belemmerd door opslag: opslag verwijderen en bijkplanten heesters.
10. De bomen langs het doorzicht zijn ver uitgroeid: door hier een rij aan weerszijden van het doorzicht weg te halen komt het zicht op de kerktoren terug.

2.4 Huidige herkenbaarheid van de zichtas

De noordelijke zichtas dateert uit de eerste helft van de 18^e eeuw. De zichtas was vanuit Huis Doorn gezien gericht op de stuwwal, richting de top van de berg. De zichtas eindigde bij de Arnhemse Bovenweg, ter hoogte van wat nu de Kampweg is.

In de huidige situatie is de zichtas weinig herkenbaar meer aanwezig. Door de volgende ontwikkelingen verdween de zichtas in de loop der tijden letterlijk uit beeld:

- Een deel van deze noordelijke zichtas werd gebruikt als oprijlaan. Rond 1796 werd deze oprijlaan buiten gebruik gesteld en werd de ingang van het park verplaatst naar het huidige Raadhuisplein;
- In 1920 werd de noordelijke zichtas, de Gezichtslaan, afgesloten door een hek en de doorkijk via de oude noordelijke zichtlaan geblokkeerd door de aanplant van een dichte haag met rododendrons;
- Door ex-keizer Wilhelm II werd tussen de Molenweg en de Dorpsstraat een rosarium aangelegd dat in 1928 openbaar toegankelijk werd gesteld. Hierdoor verdween opnieuw een deel van de oorspronkelijke zichtas;
- De gronden met daarop het meest noordelijke deel van de zichtas waren al in 1924 aan de gemeente verkocht. Het betreft dan de gronden ten noorden van de huidige Dorpsstraat en gelegen ter weerszijden van de Gezichtslaan. De gemeente rooide het grootste deel van de dubbele laan van loof- en naaldbomen. Op de betreffende gronden werd in de loop van de 19^e eeuw het woongebied van het dorp Doorn gerealiseerd;
- Vanaf 1932 werd in het park bij Huis Doorn een Pineteum aangelegd. Een deel van de bomen bevindt zich nabij of op de oorspronkelijke noordelijke zichtas;
- Ten noorden van Huis Doorn werd een gazon aangelegd waarvan de randen naar het huis toe een sierlijk geometrisch verloop kregen. In 1942 werd op dit gazon, in de oorspronkelijke noordelijke zichtas, het mausoleum voor ex-keizer Wilhelm II gebouwd.

Zicht vanaf Huys Doorn richting mausoleum en Molenweg

Uit de gemeentelijke archieven blijkt dat - tijdens een bouwaanvraag-procedure voor nieuwbouw op het terrein van 'Het Rosarium' - de gemeente in 1989 over de toen bestaande situatie constateert dat "er sprake is van een dichte bebossing op het terrein, waardoor de zichtas slechts tot uitdrukking komt door op het dak danwel de bovenste verdieping van Huis Doorn plaats te nemen."

Gedurende diezelfde bouwaanvraagprocedure constateert een medewerker van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg (huidige Rijksdienst Cultureel Erfgoed) tijdens een overleg met de gemeente

“dat de zichtlijn pas werkelijk aan de orde is op grotere hoogte. Het zicht is alleen nog aanwezig daar waar de kruinen van de bomen wijken. Nabij het maaiveld zijn alleen struiken en bomen aanwezig.”

Zicht vanaf mausoleum richting Molenweg

Momenteel is er nog maar een zeer klein gedeelte van de zichtas visueel aanwezig namelijk vanaf Huis Doorn tot aan het mausoleum. Daarnaast bestaat er nog de straatnaam ‘Gezichtslaan’ die verwijst naar de oorspronkelijke zichtas. Gelet op de ouderdom van de huidige bomen langs de Gezichtslaan behoren deze niet tot de oorspronkelijke aanleg. In ‘Het Rosarium’ resteert alleen nog een grote dode boom waarvan vermoed wordt dat deze deel heeft uitgemaakt van de oorspronkelijke parkaanleg. Verder is de dubbele laan van loof- en naaldbomen inmiddels volledig verdwenen.

Geconcludeerd moet worden dat er in de huidige situatie in 2010 qua visuele beleving alleen in het park bij Huis Doorn nog sprake is van een noordelijke zichtas vanuit Het Huis tot aan het mausoleum. Voor het overige is er vrijwel geen visuele beleving meer aanwezig van de noordelijke zichtas.

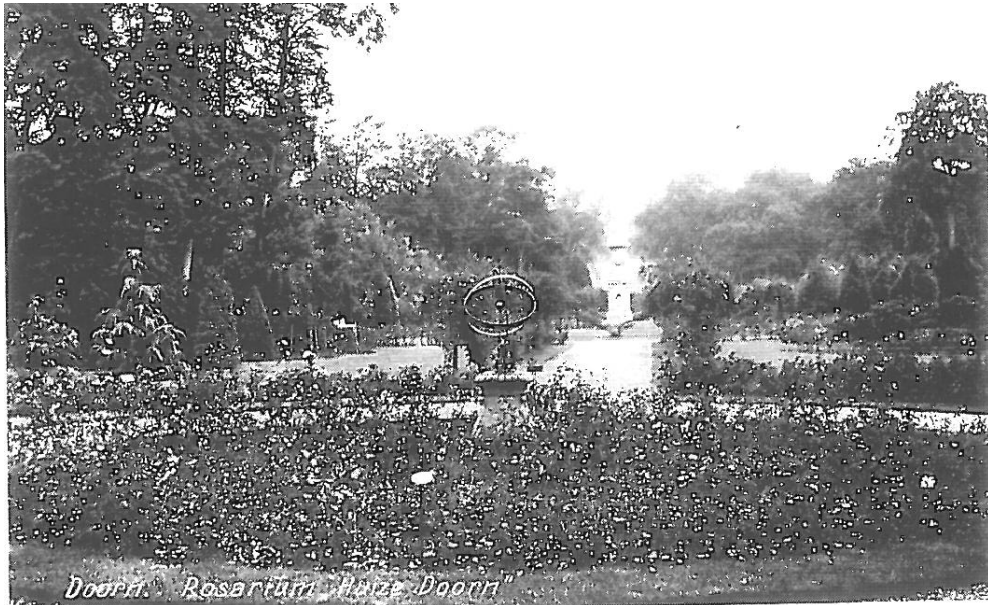

Luchtfoto restant zichtas 2009. Middenonder bevindt zich Huis Doorn. Middenboven de Gezichtslaan, daar tussenin ‘Het Rosarium’.

3. 'HET ROSARIUM'

3.1 Ontstaan en beschrijving van 'Het Rosarium'

In opdracht van ex-keizer Wilhelm II creëerde de firma P. van Noordt & Zn uit Boskoop in 1927-1928 een eenvoudig rosarium ten zuiden van de Gezichtslaan (tussen de huidige Dorpsstraat en de Molenweg) op een weiland. Het ontwerp behelsde een eenvoudig plan met een rechte as die drie cirkelvormige paden doorsnijdt.

De paden waren voorzien van grind en omringd door gazons. De cirkelvormige perken waren ingeplant met rozen. Langs de randen van de cirkels waren eveneens rozen ingeplant. Slingerpaden verdeelden de hoofdstructuur in verschillende perken. Daarnaast waren er coniferengroepen. Aan de westzijde van het terrein stammen deze coniferengroepen waarschijnlijk uit de beginperiode van de aanleg.

Foto genomen in de richting van Huis Doorn. De zonnewijzer is heden nog in 'Het Rosarium' aanwezig.

Er waren meerdere zitbanken in het park, waarvan een aantal rond een monumentale beuk was gesitueerd (zie foto hieronder). Van deze beuk wordt vermoed dat deze nog behoorde tot de oorspronkelijk aanleg van de in de 17^e eeuw aangelegde gezichtsas richting de berghelling. Hedentendage is deze boom nog slechts als een afgezaagde dode boom herkenbaar in het rosarium.

Geceit uit Doorn

Kaiser Wilhelm Rosarium.

Doorn, Keizerlijk Rosarium

De realisatie van het rosarium kon niet door de ex-keizer in zijn eentje worden bekostigd. Voor de beplanting deed hij een beroep op vrienden, bekenden en kwekers uit binnen- en buitenland. Het 'Kaiser Wilhelm Rosarium' opende in 1928 zijn poorten voor het publiek als bewijs van de erkentelijkheid van de ex-keizer voor de in Nederland genoten gastvrijheid.

De oorspronkelijke ingang van het rosarium was gelegen aan de Dorpsstraat en bestond uit twee gemetselde pilasters met daarop natuurstenen elementen. Op de ornamenten stond de volgende tekst:

“ANNO” op ornament 1 en “1928” op ornament 2. Daartussen een metalen hekwerk. Het rosarium werd verder omheind door T-vormige ijzeren palen, geplaatst op afstanden van 2,40m waaraan harmonicagaas was bevestigd.

De inwoners van Doorn konden bij het lokale VVV een kaart verkrijgen waarmee ze gratis toegang hadden tot het rosarium. Bezoekers van buiten Doorn moesten entreegeld betalen voor het rosarium. Bij de ingang van het rosarium stond een geuniformeerde suppoost, die kon schuilen in een klein wachthuisje. Dit wachthuisje bestaat niet meer.

Gezicht op tuinvaas op sokkel.

In het rosarium stond ook bovenstaande tuinvaas op een sokkel met daarop het jaartal 1928 aangegeven. De sokkel staat nog steeds in ‘Het Rosarium’ maar de oorspronkelijke tuinvaas is niet meer aanwezig.

Ex-keizer Wilhelm werd door de inwoners van Doorn tot aan zijn overlijden zelf ook nog regelmatig gesignaleerd in de rozentuin als hij daar een wandeling maakte of op één van de banken was gezeten.

Keizer Wilhelm Rosarium

Toegang alléén voor houders van kaarten,
verkrijgbaar aan het poortgebouw van
Huize Doorn.

Het Rosarium is 's zomers geopend
vanaf 10 uur v.m. en wordt gesloten:
in de maanden mei, juni en sept: te 7 uur n.m.
in de maand juli om 9 uur n.m.
in de maand augustus om 8 uur n.m.
op Zon- en feestdagen steeds om 7 uur n.m.

Personen in onvolledige kleding,
kinderen zonder geleide,
kinderwagens, rijwielen en honden
worden niet toegelaten.

De bezoekers moeten zich rustig gedragen en
voegen naar de aanwijzingen van den
parkwachter.

3.2 Aankoop terrein van 'Het Rosarium' door gemeente Doorn

Als gevolg van het overlijden van de ex-keizer in 1941 en van de oorlogsomstandigheden van die tijd verwaarloosde het eens zo fraaie rozenpark. Na het overlijden van de ex-keizer werd het Rosarium in onderhoud aangeboden aan het gemeentebestuur. De gemeente aanvaardde dit echter niet in verband met de hoge kosten en het ontbreken van de financiële middelen voor het onderhoud mede in verband met de oorlogsomstandigheden.

Na de oorlog kwam het rosarium als zijnde vijandelijk bezit in handen van de staat.

In 1921 was het zogenaamde naastgelegen Ijskelderbos al door de gemeente Doorn aangekocht. In het bos had de gemeente een nieuwe muziekkapel laten bouwen. In het zomerseizoen van 1955, het eerste volledige seizoen waarin de kapel gebruikt kon worden, was aangetoond, dat deze voor Doorn in een grote behoefte voorzag. Het slechte onderhoud van het naastgelegen Rosarium dat er inmiddels zeer onverzorgd uitzag, kwam volgens de gemeente het vreemdelingenverkeer in de gemeente Doorn niet ten goede. Omdat er sprake was van steeds verdergaande verwaarlozing van het onderhoud werd de aankoop van het Rosarium als mogelijkheid gezien om het gebruik van de muziekkapel te vergroten en de entourage ervan te verfraaien.

Hoewel de aankoop qua kosten door de gemeenteraad wel als onrendabel werd beoordeeld, vond men het bezit van het Rosarium voor de gemeente van zodanig belang, dat men de aankoop toch verantwoord vond. De motivering daartoe werd mede gevonden in de beoogde bouw van een nieuw gemeentehuis aan de oostzijde van het Ijskelderbos, waardoor het bosterrein rondom de muziekkapel zeer klein zou worden en afbreuk gedaan zou worden aan de mogelijkheden daarvoor. De intentie was om het Rosarium bij het terrein van de muziekkapel te trekken. In 1956 werd het Rosarium daadwerkelijk door de gemeente van het rijk aangekocht.

3.3 Vestiging recreatiepark 'Het Rosarium'

Na aankoop van het perceel in 1956 bleek in de navolgende jaren de financiële positie van de gemeente niet zodanig dat herstel c.q. aanleg van het Rosarium in de oorspronkelijke staat mogelijk was. Om verdere verwaarlozing te voorkomen werd verhuur van het terrein ten behoeve van de aanleg en exploitatie van een midget-golfbaan op het perceel als een aanvaardbare oplossing gezien. Dit resulteerde in 1967 tot verhuur aan dhr. C.F. Lepage (van Henca NV i.o.) die het Rosarium mocht gaan gebruiken voor de aanleg van een midgetgolfbaan, verkeerstuin en vier trampolines. Op 17 juni 1967 vond de officiële opening van het midgetgolfpark 'Het Rosarium' plaats.

Vanaf die tijd is het betreffende perceel ook daadwerkelijk voor deze recreatieve bezigheden in gebruik geweest. In 2002 heeft er een wisseling van de exploitant plaatsgevonden.

In 1967 werd een 'verlof A'-bouwvergunning verleend voor een 'bedieningshuisje', waarin een toilet, magazijn en keuken zijn ondergebracht. Het betreft een vergunning voor een tijdelijke gebouwtje van 35m² met een bijbehorende terras van 17,5m² voor een periode van maximaal 10 jaar. De termijn voor de tijdelijke vergunning liep af op 1 mei 1977.

In 1970 verzocht dhr. Lepage om uitbreiding van het recreatieve aanbod, waarna in juni 1972 een gewijzigde huurovereenkomst werd vastgelegd dat het terrein bestemd en gebruikt mocht worden voor de exploitatie van een midget-golfbaan, bowlingbaan, jeu de bouletterrein, kinderzweefmolen, verkeerstuin, vier trampolines, enkele kiddy-rides en enkele tafeltennistafels.

Op 17 februari 1975 werd aanvullend nog een Vergunning APV afgegeven voor het plaatsen en openstellen van een kinderfiets-draaimolen.

3.4 Toegangspoort

Oude toegang aan de Dorpsstraat. Op de voorgrond zijn nog de rails te zien van de tram die door de Dorpsstraat liep.

Omdat de oude toegang aan de Dorpsstraat al jaren niet meer in gebruik was werd het oorspronkelijke ijzeren hek opgeslagen in een loods van de dienst gemeentewerken. Op 17 december 1984 werd bouwvergunning afgegeven voor het plaatsen van een nieuwe toegangspoort aan de Molenweg. De gemetselde pilasters moesten overeenkomstig de bestaande pilasters worden uitgevoerd (55x55 cm). De gemeente verleende toestemming om het bestaande ijzeren hek te hergebruiken, terwijl ook de oorspronkelijke zandstenen ornamenten werden ingemetseld in de nieuwe pilasters. Dit onder de voorwaarde dat het bestaande ijzeren hek en de natuurstenen ornamenten in eigendom blijven van de gemeente Doorn. Bij het plaatsen van een nieuw hekwerk rondom het rosarium werd aan de Molenweg een tweede breder ingangshek aangebracht ten behoeve van de toegankelijkheid voor de trapkarren.

De oorspronkelijke pilasters van de ingang aan de Dorpsstraat bleven in eerste instantie gehandhaafd, maar zijn inmiddels verdwenen. Waarschijnlijk tijdens een vernieuwing van het hekwerk rondom het rosarium.

Toegangspoort aan de Molenweg - 2009

4. IJSKELDERBOS

Foto daterend uit 1930 - 1935

4.1. Algemeen

Het ijskelderbos, zoals dat is gelegen tussen het Raadhuisplein, de Molenweg en de Dorpsstraat dankt haar naam aan de in het bos aanwezige ijskelder, die qua ontstaatsgeschiedenis is verbonden met het Huis Doorn. Het betreffende bosperceel maakte deel uit van de buitenplaats Huis Doorn en werd in 1921 door de gemeente Doorn voor f 75.000 aangekocht van keizer Wilhelm II. Nog in hetzelfde jaar werd dit terrein door de gemeente te koop aangeboden met de bedoeling hier een villapark tot ontwikkeling te brengen. Wegens gebrek aan belangstelling ging dat plan echter niet door.

In het bos waren – naast de ijskelder – nog een aantal objecten aanwezig die cultuurhistorisch wel vermeldenswaard zijn, zoals een houten muziektent, een betonnen vijver en een muziekkapel.

Al deze objecten zijn echter in de loop van de 19^e eeuw volledig verdwenen. In het bos is nu alleen nog de ijskelder en een oefengebouw van de lokale Harmonievereniging aanwezig.

Een deel van het bomenbestand van het oorspronkelijke ijskelderbos aan de oostzijde werd gekapt, omdat op die lokatie in 1986 het gemeentehuis van Doorn werd gebouwd. Dat gemeentehuis is na de gemeentelijke herindeling gesloopt om op deze locatie ruimte te creëren voor het nieuw te bouwen gemeentekantoor van de gemeente Utrechtse Heuvelrug.

4.2. Ijskelder

De ijskelder behoorde oorspronkelijk bij Huis Doorn. In 1921 werd het ijskelderbos – met daarin de ijskelder - verkocht aan de gemeente. Al langdurig was de nutteloze ijskelder niet meer onderhouden.

Op een bepaald moment was er alleen nog sprake van een ruïne. De ijskelder zou zeker in de loop van de tijd ten onder zijn gegaan als enkele personen zich niet het lot ervan hadden aangetrokken. Uiteindelijk werd in de jaren tachtig de Commissie Ijskelder opgericht. In 1990 verscheen een lijvig rapport waarin het belang van de ijskelder werd benadrukt en geconcludeerd dat een restauratie zeer wenselijk zou zijn.

In 1991 werd met de restauratie begonnen. Dankzij het grondige onderzoek en fotomateriaal kon de ijskelder in oude luister hersteld worden. De restauratie werd uitgevoerd door het architectenbureau Van Asbeck. Dit bureau verrichtte ook het onderzoek en stelde bovengenoemd rapport op.

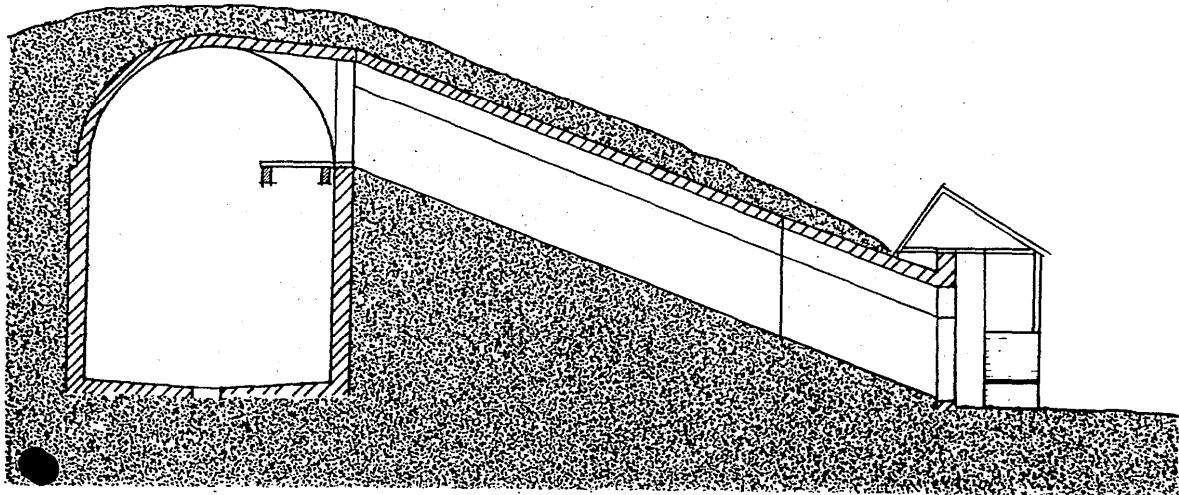

Foto Ijskelder uit periode 1920-1925

Naar aanleiding van de gebruikte baksteensoorten in de muren kwam men tot de conclusie dat deze ijskelder op z'n vroegst uit de zeventiende eeuw kan dateren. Het gebruik van grote veertiende eeuwse kloostermoppen lijkt weliswaar op een oudere bouwdatum te wijzen, ware het niet dat op

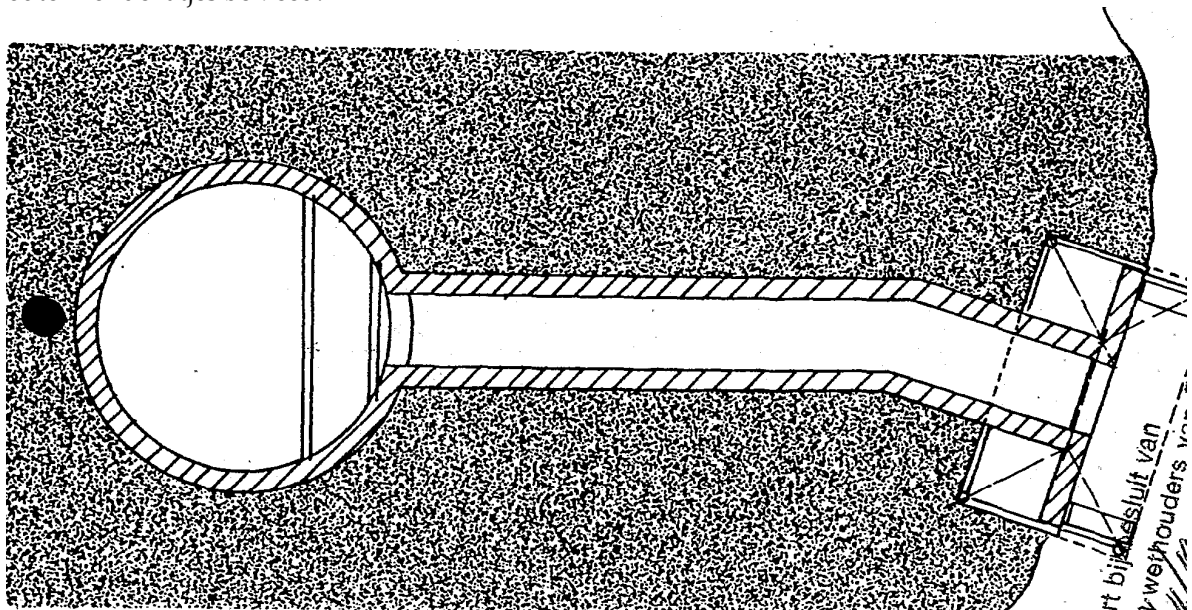
twee meter hoogte vanaf de putbodem kleine stenen voorkomen die niet eerder toegepast werden dan in de zeventiende eeuw. De kloostermoppen zijn hergebruikt en komen wellicht als restmateriaal van een verbouwing uit het kasteel zelf.

RECONSTRUCTIE VAN DE IJSKELDER VAN DOORN SCHAAAL 1:100

VERTIKALE DOORSNEDE

De ijskelder heeft een vorm die te vergelijken is met een iglo. De vorm is aan het oog onttrokken door de aarde die over de kelder is aangebracht als isolatie. Als men de ijskelder binnengaat komt men eerst in een tien meter lange gang die één meter breed is. Voorin zit een knik naar links waarna de gang iets stijgt. Aan het eind van de gang bereikt men het eigenlijke hart van de kelder: een koepelvormige ruimte die een diameter heeft van drieënhalve meter. Aan het uiteinde van de gang is een houten vlonder getimmerd waardoor men boven de kelderruimte staat. Voor de kelderingang is een prieel gebouwd. Dit nieuwe prieel heeft een bakstenen kern en is aan de zij- en achterkant met houten ronde latjes bekleed.

HORIZONTALE DOORSNEDE

PROVINCIALE UTRECHTSE
WETSTANDECOMMISSIE

Behoort bij de
reconstructie van
de ijskelder van
Doorn

4.3 Muziektent

In het ijskelderbos ten zuidoosten van de ijskelder stond een houten muziektent. Inmiddels zijn er echter geen sporen meer van deze muziektent aanwezig. Op onderstaande foto is aan de rechterzijde de muziektent te zien, en links op de foto de ijskelder. Het is niet bekend wanneer de muziektent is gesloopt. Mogelijk is dit gebeurd ten tijde van de bouw van de muziekkapel.

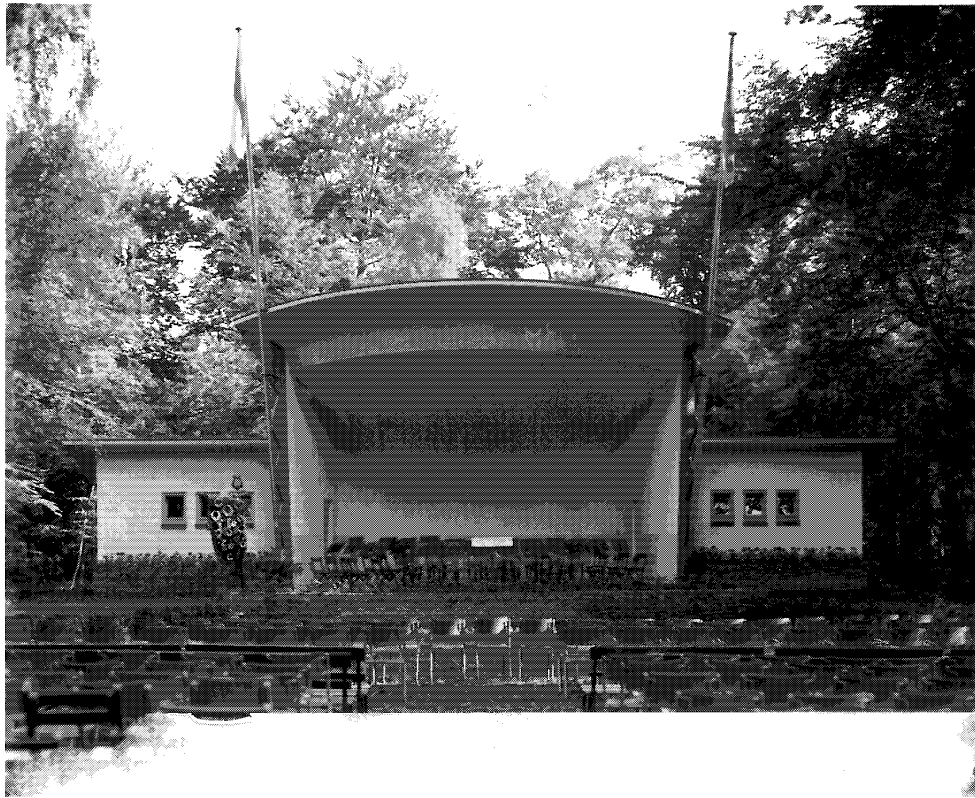
Links de ijskelder en rechts de houten muziektent.

4.4 Muziekkapel

Nadat de gemeente Doorn in 1921 het ijskelderbos had aangekocht werd daar door de gemeente een muziekkapel gebouwd. De kapel werd gebruikt voor openlucht-voorstellingen ten behoeve van muzikale en kindervoorstellingen zoals b.v. poppenkast. Dit alles ter bevordering van het vreemdelingenverkeer in de gemeente. In 1955 kon er voor het eerst een volledig seizoen gebruik gemaakt worden van de kapel. Toen de gemeente in 1956 het naastgelegen rosarium aankocht bestonden er plannen om rosarium en muziekkapel te integreren voor een nog beter aanbod voor het

toeristenverkeer. In de praktijk is het echter nooit zover gekomen.

In 1991 is tegen de achterzijde van de muziekkapel het oefengebouw voor de lokale harmonievereniging gebouwd. Dit gebouw is vanaf de Molenweg toegankelijk. Nadat de muziekkapel echter in onbruik is geraakt heeft de gemeente – waarschijnlijk vanwege verval en vandalisme – de muziekkapel gesloopt. Het gebouw van de harmonievereniging is nog wel aanwezig.

4.5 Werkverschaffingsproject Canadese militairen

Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog waren er - na de bevrijding - nog Canadese militairen in Doorn gelegerd. Zij waren in afwachting van repatriëring terug naar Canada.

Als tijdverdrijf annex werkverschaffingsproject werd door deze soldaten in het ijskelderbos aan de rand van het bos een grote kuil gegraven, die van beton werd voorzien en met water gevuld, waarna een vijverpartij ontstond. Onderstaand een foto uit die periode.

Deze 'vijverpartij' is nadien weer verdwenen. Het is niet bekend wanneer en door wie een en ander weer is verwijderd. In elk geval zijn er geen sporen meer van aanwezig.

5. BRONNEN

Literatuur

- E.J. Demoed, In een lieflijk landschap, 1974 Europese Bibliotheek, Zaltbommel
- Catharina.L. van Groningen, De Utrechtse Heuvelrug, De Stichtse Lustwarande, Buitens in het groen, Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist, 1999 uitgeverij Waanders b.v., Zwolle
- Marc Laman, Monumenten-Inventarisatie provincie Utrecht, Doorn Geschiedenis en architectuur, 1995, Uitgeverij Kerkebosch B.V., Zeist
- Roland Blijdenstijn, Tastbare Tijd, Cultuurhistorische atlas van de provincie Utrecht, 2005, Plan producties, Amsterdam

Archief en foto's

- Archief gemeente Utrechtse Heuvelrug
- Streekarchief te Wijk bij Duurstede (voormalig archief gemeente Doorn)
- Oudheidkamer Doorn
- Historisch Archief Utrecht

6. BIJLAGE

Redengevende beschrijving Rijksmonument Historische tuin- en parkaanleg Huis Doorn
met de daartoe behorende tuinsieraden e.d., monumentnr. 506963, objectcode 3941MT-00010-02